ΜΙΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΜΕ ΤΟ ΓΙΑΤΡΟ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΣΠΥΡΟ ΣΙΓΜΑ

Κυριακάτικη ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 14-2-82

«Η σφαγή των εντόμων» δεν τελείωσε

ΓΡΑΦΕΙ Η ΣΟΥΛΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ

Το «Μυθ - ιστόρημα» του Σπύρου Σίγμα «Η σφαγή των εντόμων» έφτασε στα χέρια-μου μ' ένα διακριτικό σημείωμα της Τατιάνας Μιλιέξ. Έγραφε: «Διάβασέ-το, νομίζω θα σ' ενδιαφέρει». Δεν το διάβασα. Οι πνιγηρές υποχρεώσεις της καθημερινότητας, η απόλυτη ανωνυμία του συγγραφέα (λειτουργεί ακόμα και γι' αυτούς που είναι υποχρεωμένοι να ψάχνουν έξω από τα οικεία ονόματα και τις καταστάσεις) μ' έκαναν να το στοιβάσω μαζί με τα άλλα βιβλία, που «στοιβάζουν» την ενοχή της γνώσης-μου.

Αρκετές μέρες αργότερα κι ενώ το βιβλίο άρχισε να κατακτά ήδη τις προθήκες των βιβλιοπωλείων, έτυχε να συναντήσω το συγγραφέα στο νοσοκομείο που εργάζεται —είναι γενικός χειρουργός.

Από κεί κι ύστερα, τα θερμά λόγια όσων είχαν διαβάσει ήδη τη «Σφαγή των εντόμων», η αντίφαση της συγκρατημένης παρουσίας-του με το θάρρος να εμφανιστεί μ' ενα μυθ - ιστόρημα στη σκληρή πνευματική-μας αγορά, μ' έφεραν κοντά στο βιβλίο. Το άρχισα και το τέλειωσα ταχύτατα.

Γραμμένο σε μορφή επιστολών, αφηγηματικό και ρεαλιστικό σε πρώτο επίπεδο, περνούσε στο χώρο του παράλογου —έμμεσα και ίσως ύπουλα— μιλώντας απλά για την τελευταία νεοελληνική-μας εικοσιπενταετία. Στα φοιτητικά-μου χρόνια — έλεγε ο Σίγμα— γνώρισα την παράλογη σκληρότητα του συστήματος που γνωρίσαμε όλοι. Και μαζί έζησα την ακατάσχετη πορεία της πόλης προς την άβυσσο της ανυπαρξίας.

Έντεχνα ένθετο —το επεισόδιο με το βοσκό της Κάρου— έσπαζε συχνά την αφήγηση και παρέσερνε κι όποιον αντιστεκόταν στον κοινό εφιάλτη.

Τον Σπύρο Σίγμα —κατά κόσμον Σπύρο Σαμο'ί'λη— τον συνάντησα τελικά στο ιατρείο-του. Στην κοσμική οδό Ραβινέ — απόγευμα.

Σπύρος Σίγμα — γιατρός. Για την ακρίβεια χειρουργός. Ο ίδιος επιμένει:

> «Το όνομά μου δέν έχει σημασία. Είμαι ο Σπύρος Σίγμα κι εσείς η Σούλα Άλφα. Θά περάσατε κι εσείς, όπως κάθε άνθρωπος πού αποφασίζει ν' αντιμετωπίσει μέ ευθύνη τή δουλειά του, από τήν ίδια πρέσσα».

Μετέχοντας με κέφι σε μια φιλική συζήτηση, μακριά από την εξουσία που σ' οποιαδήποτε μορφή-της τον τρομάζει, κι αποφασισμένος να υπερασπίσει το βιβλίο-του, όχι για τη λογοτεχνική-του αξία αλλά για τη σημασία της καταγγελίας που περιλαμβάνει, θα μιλήσει για όλα, αλλά όχι για λογοτεχνία.

> «Είμαι χειρουργός καί θέλω νά χειρουργώ. εξηγεί. Άν αναγκάστηκα νά γράψω είναι πρός όνειδος τής πατρίδος μου».
>
> Αγαπητέ...
>
> «Αγαπητέ θείε Έχτορα. Λέω λοιπόν μιά καί η Κάρος έμεινε μόνη, νά συμμαζέψω τίς μνήμες μου καί νά πάω νά τή βρώ. Νά φύγω πάντα ήθελα αλλά ή επιβίωση μ' ενδιέφερε περισσότερο. Έμεινα στήν αναμονή καί ανέχτηκα τήν υποτέλεια».

Ο θείος Έκτορας είναι υπαίρκτός. Η λαχτάρα της φυγής επίσης. Το ίδιο και η υποτέλεια. Ο Σαμο'ί'λης την ανέχτηκε βουβά, μέχρι την άνοιξη του '80. Μετά άρχισε να «μιλάει» γράφοντας. Κι υπευθύνοντας σε κάθε παραλήπτη την έκκλησή-του για μια άλλη κοινωνία, για ένα άλλο σύστημα κοινωνικής προστασίας.

Η σφαγή των εντόμων πραγματοποιείται.

● Τί ήταν πίσω απ' αυτή τήν απόφαση; Ποιά ήταν η σχέση τού χειρουργού μέ τή γραφή;

— Καμία, απαντά με ευθύτητα ο ίδιος. Νέος, βέβαια, είχα προσπαθήσει να γράψω, βάζοντας σε τάξη τις σκέψεις-μου, που πολλές περιέχονται σ' αυτό το βιβλίο. Δεν συνέχισα, όπως οι περισσότεροι. Κι έτσι μπορώ να μιλάω για νεανικό αμάρτημα.

Η αρχή της περιπέτειάς-μου πάντως ήταν το «Κάστρο» του Κρόνιν.

Το «Κάστρο» του Κρόνιν, ήταν λίγο πολύ, η αρχή της «περιπέτειας» όλων-μας. Μαζί με τα βιβλία του Ντοστογιέφσκυ και του Τολστόι, με τον Αγατόλ Φρανς, τον Βερν, τον Ντίκενς και τον Στάιμπεκ, σημάδευε την ευαισθησία της εφηβείας-μας και μας οδηγούσε σε μια ρομαντική συναισθηματική κοινωνική ένταξη. Για τον Κερκυραίο μαθητή ωστόσο ήταν το βιβλίο που τόν οδήγησε κατευθείαν στην εξάχρονη κόλαση της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου της Αθήνας, το 1956.

— Δεν είχα ποτέ σκεφθεί να γίνω γιατρός, συνεχίζει, πριν διαβάσω το βιβλίο. Μόλις το τέλειωσα, θυμάμαι ότι δήλωσα στους γονείς-μου, την απόφασή-μου. Με αντιμετώπισαν διστακτικά. Τα οικονομικά-μας δεν το επέτρεπαν. Δήλωσα πως αν αποτύχω θα γίνω ναυτικός.

Και πέτυχα 20ός. Κάποια θεία βρέθηκε να ενισχύσει το φτωχό προϋπολογισμό. Μπήκα στην Ιατρική Σχολή με δέος. Την ίδη μερα με έδιωξαν απ' τήν ανατομία. Δεν μπορούσα να πιστέψω ότι όλη αυτή η αντιμετώπιση ήταν πραγματικό γεγονός. Το παράλογο άρχιζε μαζί με τον εξευτελισμό.

> Τού θυμίζω πώς έχει ενα ιατρείο σέ κεντρική οδό, πώς, δέν μπορεί, θά πρέπει νά εξοικειώθηκε.
>
> Επιμένει: «Δεν εξοικειώθηκα. Επιμένω να ελπίζω πως αυτή η κατάσταση που επικρατεί και στο Πανεπιστήμιο και στην άσκηση της ιατρικής, θ' αλλάξει. Μια περίοδο, είναι, αλήθεια, αγωνιστικα με τους κανόνες του παιχνιδιού. Απέκτησα σπίτι, ιατρείο κεντρικό. Τελευταία οι εμπειρίες-μου έφτασαν σε διαστάσεις εφιαλτικές.
>
> Έκανα συνεχώς πράγματα που έρχονταν σ' αντίθεση με όσα πίστευα. 4 του Ιανουαρίου του '80 έκατσα κι άρχισα να γράφω ακατάσχετα. Πηγαίγοντας στη ρίζα. Στους λόγους που μ' έκαναν να φτάσω να ζω και να εργάζομαι έτσι. Στην εκπαίδευση των 6 χρόνων της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου της Αθήνας. Όλα όσα αφηγούμαι είναι λιγότερα από την αλήθεια. Οι συνάδελφοι με κατηγορούν πως ήμουν επιεικής γράφοντας. Ναι, έχετε δίκιο, είναι η πρώτη φορά που καταγγέλλονται τέτοιες καταστάσεις. Οι γιατροί είναι χώρος κλειστός και δυνατός.
>
> »Ναι, έχετε δίκιο, κάπου κρύβεται μια αισιοδοξία. Δεν θέλω, ξέρετε, να τα πιστέψω. Γιατί αγαπώ πολύ τη δουλειά-μου».

Όσο υπάρχουν άνθρωποι...

«Αγαπητέ θείε Έκτορα. Η πόλη απ' όπου σου γράφω, δεν έχει εποχές. Σήμερα όμως το πρωί, ένα γεράνι στο μπαλκόνι-μου ξέστρωψε τα πεντε κατακοκκινα φύλλα-του και κοίταξε αμέσως προς τα κάτω. Είμαι κάτοικος του τρίτου ορόφου. Το γεράνι-μου είχε μια κλίση αυτοκτονίας, μόλις άνθισε».

Προυπαθώ μάταια νά τόν παρασύρω σέ μιά κουβέντα γιά τή λογοτεχνία. Τού μιλάω γιά τά προσόντα μιάς γραφής παρθένας, τόν ρωτώ γιά τίς φιλολογικές καταβολές του.

«Δέν είμαι βιβλιοφάγος, λέει. Δέν διαβάζω γρήγορα. Δέν είχα καμιά σχέση μέ τήν τέχνη. Μ' ενδιαφέρει η επιστήμη μου. Η ανθρώπινη ζωή. Ξέρετε τί σημαίνει νά είσαι χειρουργός κι η ζωή τού άλλου νά κρέμεται κάποιες στιγμές από τή σωστή σου κίνηση; Πόση γνώση, πόση διαίσθηση, πόση ψυχραιμία χρειάζεται; Πόσο θάρρος, ετοιμότητα; Καί πόσο πάθος κι αγάπη;

Μάς προωθούν στήν αγυρτεία. Μέσα απ' τίς σπουδές, από τήν περίοδο τής άσκησης, απ' τόν τρόπο πού μάς αντιμετωπίζουν κι όταν γινόμαστε επιστήμονες υπεύθυνοι. Όλοι αυτοί οι συνδυασμοί, εκτρέφουν τά κακά στοιχεία πού έχουμε όλοι μέσα μας. Κι έπειτα δέν υπάρχει σταματημός σ' αυτό πού λέμε οικονομική ευμάρεια.

Από τότε πού έγινα γιατρός, έπρεπε πάντα νά θυμίζω στόν εαυτό μου τά όριά του. Τά όρια πού πρέπει νά έχω γιά νά υπάρξω στό χώρο. Γιά νά δούμε όμως, τί είναι αυτή η τάξη τών γιατρών πού τόσο βάλλεται;

Ε, λοιπόν, υπάρχουν ακόμα άνθρωποι πού θυσιάζονται. Δέν θά τούς βρείς όμως σ' αυτούς πού συνωστίζονται στούς διαδρόμους τού υπουργείου. Δέν είμαι περίπτωση, ξέρετε».

«Αγαπητέ θείε Έκτορα. Πήρα μ' ευλάβεια τή συστατική επιστολή τού τοπικού βουλευτή τού κόμματος τής πλειοψηφίας καί πήγα στόν προθάλαμο τού υπουργού τής Πρόνοιας. Μπήκα στή σειρά μου, πήρα τό θηματισμό τών άλλων πολιτών, κι άρχισα μιά γεμάτη ανυποληψία κι επίπλαστη επισημότητα λιτανεία. Βήμα αργό, συρτό στά μάρμαρα τών προθαλάμων. Κεφάλι γερμένο από τό βάσανο πού ζητούσε υπουργική απαλλαγή. Ο ένας πίσω απ' τόν άλλο-νε. Στάση. Γίνεται παράκληση. Ξανά ένα βήμα. Στάση - παράκληση. Δύο βήματα. Ο προηγούμενος πούφυγε ήτανε χοντρός. Στάση. Παράκληση».

Αθήνα δεκαετία τού '50. Παράκληση γιά ρουσφέτι. Παράδοση κα εθνική μας κληρονομιά.

Αθήνα 1981. Συγγραφέας χωρίς καλά - καλά νά τό ξέρει, ο γιατρός Σαμο'ί'λης εναποθέτει τίς ελπίδες του στό «άλλο» πού προετοιμάζεται.

Χωρίς πολιτική ένταξη, τουλάχιστον φανερή. Μέ «ένταξη» κοινωνική.

Λέει: «Η ζωή είναι τό πολυτιμότερο αγαθό. Ζώντας απολαμβάνεις. Αυτό αρκεί. Υπερασπίζοντας τό δικαίωμα νά κάνω καλά τή δουλειά μου υπερασπίζομαι τή ζωή. Η σχέση τού γιατρού μέ τόν ασθενή του, είναι μεγαλύτερη απ' τήν ερωτική. Στήν υγεία καί τήν παιδεία παλινωδίες δέν στέκουν. Ο γιατρός δέν πρέπει νάχει προβλήματα όταν χειρουργεί. Όσο γίνεται. Άν κάποιος σού πεθάνει από αιμορραγία, από δικό σου λάθος «οφείλεις» νά πάθεις έμφραγμα. Δέν επιτρέπεται νά αφήνονται να κερόοσκοπούν οι σουβλατζήδες κι οι κάθε λογής έμποροι, κι οι γιατροί νά αμείβονται, όπως αμείβονται.

Ναί, λατρεύω τό νοσοκομείο. Κι ένιωσα τήν ανάγκη νά γράψω, όταν άρχισα νά τό βλέπω μέ φόβο. Η αλήθεια είναι πώς οι συνάδελφοι πού τό ξαναδιάβασαν ξέχασαν ξαφνικά τόν καθωσπρεπισμό τους καί είπαν ναί, όλα αυτά τά περάσαμε».

«Αγαπητέ θείε Έκτορα. Τί νά σού γράψω όταν ακόμα τώρα μιά κατακόκκινη μπουκαμβίλια πεθαίνει μέσ' στά χέρια μου;

Αγαπητέ θείε Έκτορα. Εκείνες τίς μέρες ρίχνανε κάτω τήν Αθήνα. Τή γονατίζανε μέ μιά κλωτσιά στήν κοιλιά. Η σκόνη ερχότανε από τά παλιά αθηναϊικα σπίτια, πού δυό - δυό υπογράφανε συμβόλαιο κατεδάφισης. Ύστερα έρχονταν οι κίτρινες μπουλντόζες καί τά τρώγανε. Οι κληματαριές στίς εσωτερικές αυλές πνιγόντουσαν στήν άσπρη σκόνη. Η ίδια σκόνη έθρεφε τά πεινασμένα όνειρα αυτών πού δέν ονειρευτήκανε».

Ξεφυλλίζω ξανά ένα βιβλίο μέ αξία λογοτεχνική, αλλά λογοτεχνική συνέντευξη δέν έχω κάνει.

Κλεισμένος στό οχυρό του ο Σαμο'ί'λης επιμένει πώς άν η δουλειά του γινόταν σωστά, δέν θάχε ούτε διάθεση, ούτε καιρό νά γράψει βιβλίο. Πώς τότε θάπρεπε νά μαθαίνει καί νά ασκείται γιά τήν καλύτερη άσκηση τής επιστήμης του.

Οι λέξεις γραφή, φόρμα ήχούν γι' αυτόν χωρίς ενδιαφέρον. Οποιαδήποτε βαθύτερη ανάλυση τού «μηνύματος», πού θάλεγαν κάποιοι φανατικοί τών αναλύσεων, είναι περιττή. Η καταγγελία — αληθινή, άμεση — απευθύνεται σέ όλους μας. Σέ κάθε πάσχοντα τού ελλαδικού χώρου. Τό βιωμένο παρελθόν είναι κοινό. Ίσως δέν είναι πιά κοινή η τρυφερότητα μέ τήν οποία ο Σαμο'ί'λης αντιμετωπίζει τόν εφιάλτη του. Ίσως αυτή τή χάσαμε πολλοί, ίσως τήν καταθέσαμε στίς δύσκολες ώρες.

Ο συγγραφέας - γιατρός ωστόσο συνεχίζει:

«Έγραφα κι ήμουνα αφοσιωμένος μόνο στήν καταγγελία πού ήθελα νά κάνω. Δέν ήξερα κανόνες φιλολογικούς, δέν έκανα ασκήσεις γραφής. Μόνος μου δόλος, ήταν τό βιβλίο νά διαβαστεί, νά προκαλέσει κάτι. Όταν γράφτηκε ήμουν τόσο δεμένος μαζί του, πού δέν υποχωρούσα ούτε στήν αλλαγή μιάς λέξης. Καί δέν θέλησα ένα λογοτέχνη ή ένα φιλόλογο νά τό επιμεληθεί. Ήμουν έτοιμος νά τό υπερασπιστώ μέ κάθε μέσον».

Είμαστε λιποτάχτες;

Στά χρόνια τής ιατρικής του ζωής, Κερκυραίος ο Σαμο'ί'λης, υπερασπίστηκε τό δικαίωμα στήν ελευθερία.

Ρομαντικός καί σ' αυτή τή σκληρή περίοδο τής ακριβά πληρωμένης ωριμότητας, διατηρεί τή ματιά του καθαρή.

Οι λιθογραφίες τού Γα'ί'τη, τού Πρέκα καί τών άλλων ζωγράφων, ζεσταίνουν τό — παγερό συνήθως — δωμάτιο υποδοχής τού ιατρείου. Δέν δηλώνουν όμως καμιά άλλη σχέση από τήν επαγγελματική. «Τούς χειρούργησα».

Η σχέση του όμως μέ κάποιους γνωστούς ανθρώπους τών γραμμάτων, πού σιγά σιγά ανακαλύπτω, δηλώνει τουλάχιστον μιά τάση φυγής απ' τή μονοδιάστατη αντιμετώπιση τού δικού του επαγγελματικο - κοινωνικού χώρου.

Τού τό λέω, χαμογελάει. Αρνείται τήν οποιαδήποτε σκοπιμότητα. Καί μέ κοιτάε έκθαμβος, όταν μέ επαγγελματική φυχρότητα τού ζητάω μιά φωτογραφία του, γιά τήν εφημερίδα.

«Τί νά τήν κάνετε τή φωτογραφία μου, διαμαρτύρεται. Είμαι μόνο ο Σπύρος Σίγμα. Ο βοσκός τής Κάρου χάθηκε καί ξαναβρέθηκε. Είμαι εσείς, εγώ, όλο τό αλφάβητο. Πίστευα πώς είμαστε κοντά τόση ώρα πού μιλούσαμε. Αλήθεια δέν καταλάβατε πώς ντρέπομαι γιά ό,τι ξεφεύγει από τό σκοπό μου; Δηλαδή απ' τήν καταγγελία πού έκανα;»

«Όχι θείε Έκτορα, οι πόλεις τών παιδιών είναι πολύ ζεστές, καί θά σού εξομολογιόμουν κάτι παράλογο. Ήμουν έτοιμος ν' αρχίσω ξανά νά ζώ μέσα σ' αυτές τίς ανύπαρχτες. Γιά νά υπάρξουνε κάποτε, όταν θά μάς διευθύνουν τά παιδικά όνειρα».

Η συνέντευξη τέλειωσε, τό ερώτημα μένει. Έχει — καί ποιά — σχέση η τέχνη μέ τήν ιατρική; Η ελεύθερη δημιουργία μέ τή συγκεκριμένη άσκηση; Τό πρόβλημα τού σημερινού ανθρώπου καί τής αυριανής του ζωής, κυριαρχεί έτσι κι αλλιώς στή συνείδηση όλων μας. Ειδωμένο μέσα από άλλο πρίσμα αλλά συγκλίνοντας στόν κοινό στόχο. Η ζωή είναι πρόκληση. Η τέχνη είναι πρόκληση. Η ζωή μπορεί νά είναι τέχνη. Η τέχνη μπορεί καί πρέπει νά είναι ζωή. Η λέξη τ έ λ ο ς δέν γράφεται ποτέ, όσο η ζωή κι η δημιουργία συνεχίζονται. Οι παρονομαστές κοινοί, λοιπόν. Καί τό δίδαγμα τού Σπύρου Σίγμα, ίσως η απάντηση.